

L'estudi científic de la personalitat: concepte i definicions de personalitat

Maria Jayme Zaro

PID_00141724

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Índex

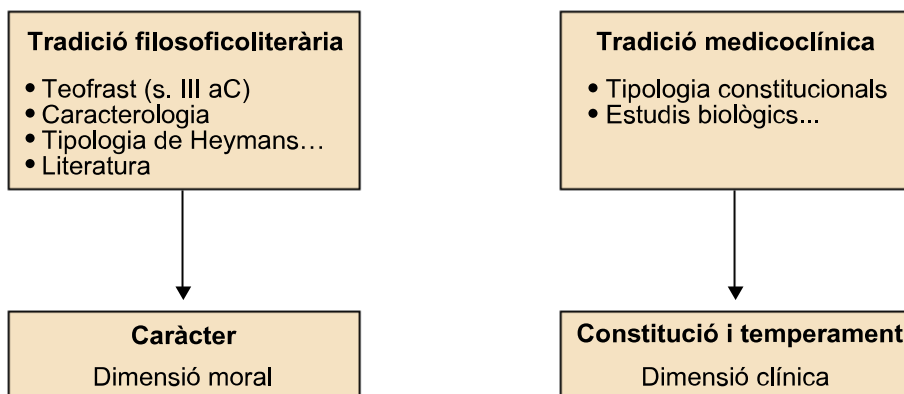
1. Antecedents de la psicologia de la personalitat.....	5
1.1. La tradició medicoclínica	6
1.2. Evolució històrica de les tipologies del temperament	10
1.3. La tradició filosòficoliterària	18
2. L'estudi científic de la personalitat: definició, elements integradors i desenvolupament històric.....	22
2.1. Teories implícites i teories explícites	22
2.2. Definició científica de <i>personalitat</i>	23
2.3. Objectius de la psicologia de la personalitat	26
2.4. Elements integradors	27
2.4.1. Constitució, temperament, caràcter i intel·ligència	27
2.4.2. Trets i mecanismes psicològics	28
3. Desenvolupament històric de la psicologia de la personalitat. Relació amb altres disciplines.....	29
3.1. El període entre 1930 i 1960	29
3.2. El període entre 1960-1970	31
3.3. De 1980 fins ara	32

1. Antecedents de la psicologia de la personalitat

La psicologia de la personalitat és una disciplina científica que es consolida al segle XX. Així, el seu contingut no ha estat aliè a les influències i aportacions conceptuals d'altres disciplines més antigues, especialment la filosofia i la medicina. Concretament, comprovarem que tres dels constructes que ara considerem com a part de l'estructura de la personalitat –temperament i constitució, per una banda, i caràcter, per l'altra– troben les arrels en dues tradicions del coneixement amb orígens força llunyans.

En la figura següent se sistematitzen aquestes dues tradicions: la medicoclínica, centrada en temperament i constitució, i la filosoficoliterària, referida al caràcter. En el *Manual de Psicologia Diferencial* d'Antonio Andrés trobareu una exposició detallada d'aquests antecedents, que podeu ampliar vosaltres mateixos/xes buscant referències dels personatges que han destacat més en cada tradició i que us esmentarem a continuació. Considereu el següent:

- La medicina, juntament amb el coneixement biològic progressiu, va aportar, per una banda, la constatació de la variabilitat entre els individus i, per l'altra, la relació, inicialment intuïda, entre el cos i la salut/malaltia, expressada mitjançant el comportament, i va impulsar així l'estudi del temperament i la constitució.
- La filosofia va aportar la conceptualització de l'ésser humà (des d'una perspectiva androcentrista) i l'epistemologia mateixa del coneixement.
- La literatura, que en les descripcions de personatges va desenvolupar els trets principals de la conducta i d'aquesta manera va aprofundir en el constructe del caràcter.

Les dues tradicions d'estudi de temperament i caràcter

1.1. La tradició medicoclínica

Fins al segle v aC aproximadament, el pensament humà era dominat pel que es coneix com a *vitalisme natural*, una visió primitiva de la realitat en què tot –inclosa la variabilitat entre els individus, el que entenem per *personalitat*, però també la salut o la malaltia– era explicat mitjançant l'acció de forces sobrenaturals –creences màgiques i religioses, per exemple. En el període grec clàssic, amb els filòsofs presocràtics i els metges hipocràtics, es produeix un canvi essencial (que portarà al positivisme científic més endavant): s'abandona el pensament màgic i s'adopta una visió basada en la naturalesa de les coses com a explicació dels fenòmens observats. La medicina antiga es converteix en la ciència que interpreta la conducta.

Què aporta la tradició medicoclínica a l'estudi de la personalitat?

- La consideració d'un dels constructes essencials de la personalitat entesa des de la perspectiva científica: el temperament, que es desenvolupa juntament amb un altre constructe essencial, la constitució física, tots dos abordats des d'una visió biològica.
- Les primeres classificacions del temperament, anomenades *tipologies*, basades en l'observació clínica, que tracten d'explicar el comportament humà des d'una perspectiva biològica.

Les tipologies són un sistema de classificació molt antic (en trobem referències a la Bíblia, l'astrologia, etc.) que consisteix a definir tipus o categories tancats, segons uns ideals –arquetips, models del que ha de ser–, construïts per atributs assignats a cadascuna, que en descriuen el contingut. A partir d'aquests atributs es comparen els individus amb els arquetips i s'assignen a una de les categories o tipus possibles, a fi de manifestar tants atributs característics com sigui possible (és a dir, segons quant s'assemblen al tipus ideal).

Les tipologies dels temperaments desenvolupades pels grecs són intuïtives, no científiques perquè es basen en els arquetips o ideals. Posteriorment es proposen tipologies científiques que busquen característiques comunes entre les persones a partir de les quals es fan categories que permeten classificar-los. Destaquen tipologies estructurades segons:

a) Característiques físiques (estructura corporal, facial, etc.): escola italiana (per exemple, Viola).

b) Característiques físiques combinades amb estructures psíquiques (tipologies somatopsíquiques): escola alemanya (Kretschmer) i escola americana (Sheldon).

c) Funcionament mental: tipologies psíquiques (Jung).

Limitació: per la seva rigidesa, anul·len les diferències individuals.

- L'establiment d'una relació directa (continuïtat) entre constitució (físic) i temperament (emoció), de manera que durant segles es consideraran sinònims.
- La intuïció que la salut física i mental són determinades pels mateixos factors (es parlarà de *fluids* o *humors*). La salut representa l'equilibri entre els factors, i la malaltia, el predomini d'un d'aquests factors sobre la resta (desequilibri).
- Obrir camí als estudis biològics de la personalitat posteriors, que gràcies als avenços tecnològics han establert objectivament la correspondència psicofísica, és a dir, l'existència d'una relació entre la bioquímica corporal i els continguts emocionals de la personalitat, que són recollits pel constructe *temperament*.

Reflexioneu

Ara fa mil·lennis, els antics filòsofs i metges grecs (coneguts com els *hipocràtics*) van proposar una idea que al segle XX ha recollit un reconegut especialista en personalitat i els seus trastorns, Theodore Millon (en la imatge), i que té plena vigència dins el marc tant teòric com aplicat que treballa aquest autor: la continuïtat entre salut i malaltia o, en el context de Millon, la continuïtat sindròmica dels principals trets de la personalitat, de

manera que descriu un continu entre la "normalitat" i el "trastorn". En el tercer mòdul es presenta la seva teoria.

A continuació recollim els autors principals i un resum dels seus plantejaments. La base teòrica la dona Empèdocles (segle V aC), que defineix la personalitat com a una combinació dels quatre elements de la naturalesa. Hipòcrates, com a representant de la coneguda escola hipocràtica de medicina, recull la teoria i l'aplica en l'estudi de salut i malaltia –física i mental–, descriu el continu que abans comentàvem i planteja la primera gran tipologia dels temperaments.

Antecedents mèdics i clínics: les tipologies del temperament

Empèdocles (495-435 aC)

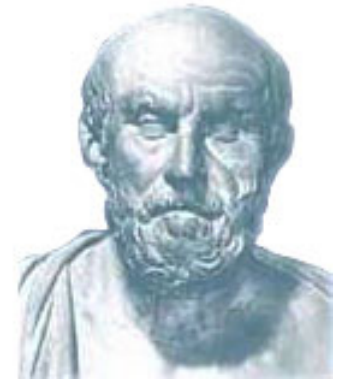
Filòsof presocràtic, va aportar la base de les tipologies del temperament posteriors.

Tot el que existeix es compon dels quatre elements que defineixen la natura: terra, aigua, aire i foc. Aquests elements són sotmesos a dues forces que actuen cíclicament i defineixen així un canvi continu: amor (tendeix a apropar els elements per arribar a l'harmonia) i odi (tendeix a separar els elements per arribar al caos); així, es combinen els uns amb els altres segons unes propietats: sequedat, calor, humitat i fredor. Cada element és etern, però de les seves combinacions en surt la individualitat, el microcosmos humà, etc.

Entenem, doncs, que la personalitat queda definida per la particular combinació dels elements en cada individu.

Hipòcrates (460-370 aC)

Hipòcrates va estendre la teoria d'Empèdocles a la medicina, fugint de les fins llavors vigents creences màgiques i religioses que dominaven la medicina. Va definir quatre líquids orgànics fonamentals, o *humors*, responsables de la vida (en correspondència amb un dels elements de la naturalesa).

Empèdocles (495-435 aC)

Hipòcrates (460-370 aC)

Volia donar resposta a la variabilitat que observava entre els homes quan emmalaltien –hi ha qui no emmalalteix mai, d'altres tendeixen a fer-ho, fins i tot repetint la mateixa síndrome–, les diferències mateixes que presentava l'expressió de la mateixa malaltia en diferents homes, amb diferents cursos i pronòstics.

Va arribar a la conclusió, per observació clínica, que a cada *humor* hi corresponia una constitució física determinada i un temperament determinat (trets psicològics). Segons quin *humor* predominava sobre l'altre, teníem una constitució i un temperament característics de l'individu.

En la taula següent teniu un resum de la seva proposta:

La proposta d'Hipòcrates

Element	Humor	Tipus	Constitució	Temperament
Aire	Sang	Sanguini	Baixos, musculats, proporcionats	Irreflexius, alegres, sociables, optimistes, poc constants
Foc	Bilis groga	Malencònic	Prims, estatura normal-superior, pàl·lids	Meditabunds, tímids, sensibles, susceptibles, indecisos, sentimentals
Terra	Bilis negra	Colèric	Estatura normal-superior, pell groguenca	Irascibles, impacients, obstinats, venjatius, impulsius
Aigua	Flegma	Flegmàtic	Tendència a l'obesitat	Reflexius, silenciosos, impertorbables, lents, controlats

Galè (129-216 dC)

Galè, històric metge del segle II dC, va continuar la proposta d'Hipòcrates, afegint-hi, per una banda, la base orgànica dels diferents humors (amb les qualitats definitòries de cada temperament) i, per l'altra, la relació entre els temperaments definits així i les malalties específiques.

A més, va insistir que l'equilibri entre els quatre humors (estat d'eucràsia) és el que determina la salut de l'individu. El desequilibri, per acció de les qualitats relacionades a cada humor, es tradueix en símptomes físics (clínic, com febre o hipertensió), i així va orientar el tractament a recuperar l'eucràsia de l'individu.

Cal destacar que aquesta visió es va mantenir fins ben entrat el segle XVIII.

En la taula següent sistematitzem les seves aportacions a la teoria dels temperaments:

Galè (129-216 dC)

La proposta de Galè

Humor	Òrgan	Qualitat	Temperament	Característiques
Sang	Fetge	Calent i humit	Sanguini	Valent, optimista, dinàmic, assertiu
Flegma	Cervell-pulmó	Fred i humit	Flegmàtic	Calmat, indiferent, dubitatiu, intel·lectual, de tracte amable però emocionalment "fred"
Bilis groga	Vesícula biliar	Calent i sec	Colèric	Fàcil d'enutjar, inestable, irritable, de tracte "sec"
Bilis negra	Melsa	Fred i sec	Malencòlic	Abatut, somnolent, trist

Caps grotescos

Perquè veieu la influència dels plantejaments anteriors, el mateix Leonardo da Vinci (1452-1519) va representar la tipologia dels quatre temperaments en el dibuix anomenat *Caps grotescos* (Biblioteca Real, Castell de Windsor). Representa els quatre temperaments: sanguini, colèric, melancòlic i flegmàtic, agrupats al voltant d'un home. Identifiqueu cada un d'ells?

1.2. Evolució històrica de les tipologies del temperament

De fet, les tipologies humorals també han estat part dels antecedents de la psicologia diferencial, disciplina que estudia la variabilitat de la conducta (entre individus, intraindividual i entre grups). Un exemple destacat és l'adaptació que va fer Juan Huarte de Sanjuan, metge espanyol, el 1575, per explicar

les diferències individuals (i de sexe) en la intel·ligència (o *enginy*, com ell l'anomena), segons la particular combinació de les quatre qualitats primàries (calor, sequedat, humitat i fredor) en cada persona.

La medicina va incorporar progressius coneixements fisiològics, però al segle XVIII Kant (1724-1804), filòsof, va actualitzar la tipologia dels temperaments, i va diferenciar dins el constructe temperament un component fisiològic relacionat amb la constitució física i un component psicològic relacionat amb les emocions, observable en la conducta dels individus.

Així, va classificar el temperament segons si era emocional o d'activitat i, dintre de cadascun d'aquests, fort o dèbil i lent o ràpid, classificació que va ser ben acollida tant per filòsofs com per metges i teòlegs, i va influir a més en destacats autors del segle XX, com Wundt o Pavlov.

Wundt (1832-1920), filòsof, fisiòleg i psicòleg (va inaugurar el primer laboratori científic de psicologia el 1879 i, per tant, va ser un pioner de la psicologia científica) va classificar els temperaments, coincidint amb Kant però segons la resposta emocional, atribuint-los una base biològica (propietats del sistema nerviós), a partir de dos eixos: emocions (força o intensitat de la resposta: fort-feble) i activitat (facilitat de canvi o excitació: ràpid-lent). Cada persona es pot descriure segons les dues dimensions, que defineixen quatre categories temperamentals possibles.

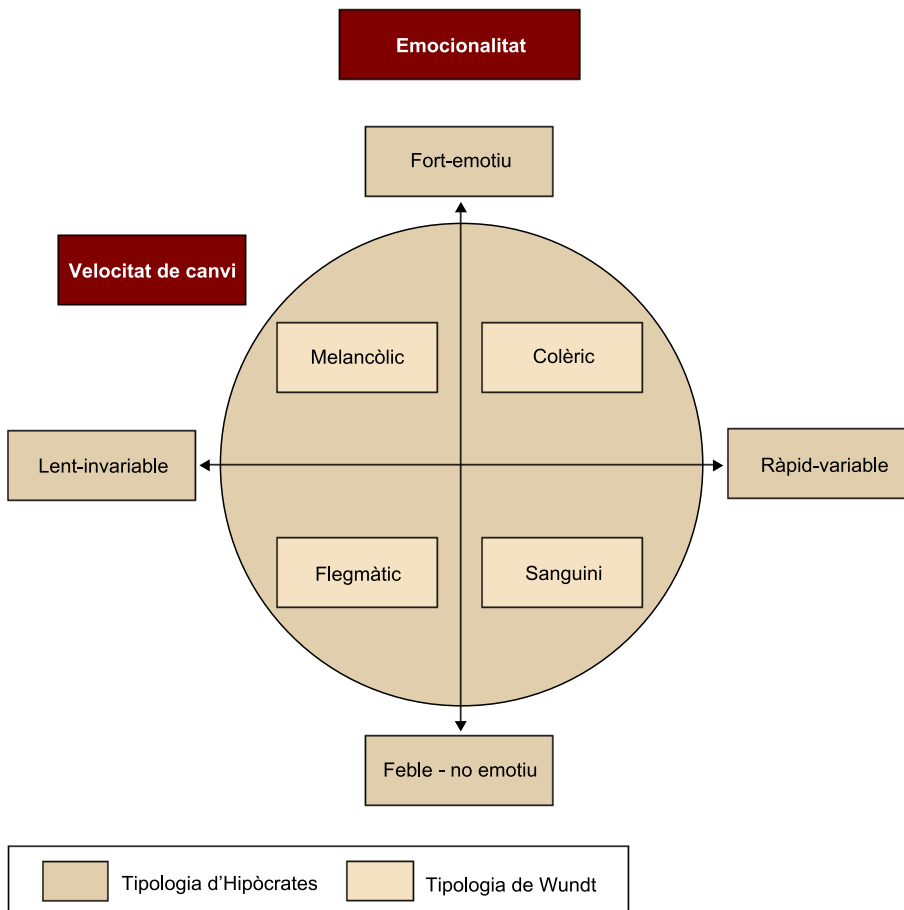
És força interessant comprovar que el model dimensional que va descriure coincideix amb la tipologia humoral d'Hipòcrates, com es representa en la figura següent: melancòlic i colèric es caracteritzarien per la força emocional, i es diferenciarien pel nivell d'activitat (lent i ràpid, respectivament), mentre que flemàtic i sanguini es caracteritzarien per la baixa emocionalitat (debilitat), i es diferenciarien pel nivell d'activitat (lent i ràpid, respectivament).

Immanuel Kant (1724-1804)

Wilhelm Wundt (1832-1920)

Les biotipologies

A partir del segle XIX, encara sota la influència mèdica, es va entendre el temperament com tot el que es refereix a la relació entre el que és somàtic i el que és psicològic, i la constitució es va definir com les característiques somàtiques individuals que es correlacionen amb el predomini d'un sistema orgànic determinat (actualitzant així la idea dels *humors*).

Històricament, es consideren les aportacions de quatre escoles: italiana, francesa, alemanya i americana. Per la seva relació amb el tema que tractem, cal que aprofundim en les dues últimes, mitjançant l'obra dels seus representants: E. Kretschmer i W. Sheldon.

L'**escola francesa** (Halle, Sigaud, McAuliffe, etc.) formularà essencialment una tipologia constitucional però també relacionada amb tipus temperamentals. Per exemple, Halle classificava els éssers humans en tres tipus temperamentals bàsics: vascular, muscular i nerviós, segons el predomini de zones corporals específiques –cefàlica, toràcica, abdominal. Sigaud McAuliffe també va proposar una classificació constitucional basada en sistemes anatòmics però relacionats amb l'ambient extern: respiratori, muscular, digestiu i cerebral.

L'escola italiana (Di Giovanni, Viola, Pende, etc.) es basarà en el mètode antropomètric, que mesura paràmetres corporals i els analitza mitjançant l'estadística. Destaca Nicola Pende, seguidor de Viola, que va introduir els termes *biotipologia* i *biotip*: classificacions dels tipus humans (biotips) entesos com a resultat de components genètics i ambientals que defineixen característiques pròpies de cada ésser humà. Va influir en les concepcions criminològiques, que van aplicar la seva tipologia a la identificació de delinqüents.

Biotipologies (I): escola alemanya

Noves tipologies basades en tipus constitucionals (tipologies somàtiques), amb l'objectiu de predir malalties –físiques i mentals– a partir de la relació constatada entre temperament i constitució.

Base: l'observació clínica que certs trets i trastorns es relacionen amb la constitució corporal.

Ernst Kretschmer (1888-1964)

Constructe: biotip

Estableix una relació entre constitució, temperament i malaltia mental, i considera l'existència d'una unitat orgànico-psíquica que determina vulnerabilitat o predisposició al trastorn mental.

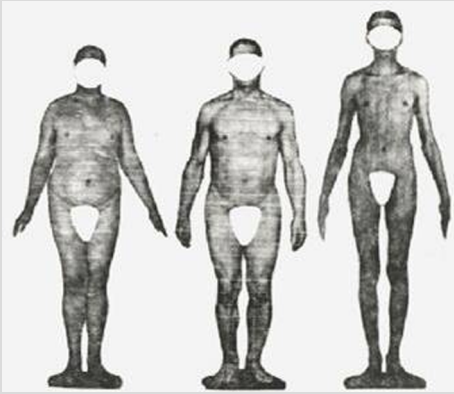
Mètode: observació clínica. Com que va treballar en diferents hospitals psiquiàtrics, va adonar-se que entre els diferents trastorns mentals predominava un tipus morfològic comú.

Així, va relacionar constitució i malaltia mental, i quan hi va aprofundir va desenvolupar una biotipologia que integrava constitució, temperament i malaltia. Va desenvolupar moltes mesures antropomètriques que va sotmetre a la verificació experimental i a la correlació posterior, per a poder fonamentar-ne la tipologia.

Estableix tres tipus constitucionals relacionats amb tres tipus temperamentals; a cadascun hi correspon un trastorn mental al qual prèviament caracteritza una determinada tendència conductual (recupera la idea d'un continu salut-mental).

Kretschmer: *Constitución y Carácter*

El 1947 va publicar l'obra *Constitución y Carácter*, en què va donar a conèixer la seva classificació biotipològica (va ser editat en castellà per l'editorial Labor, de Barcelona).

Constitució	Temperament	Tendència	Trastorn
Leptosomàtic	Esquizotímic	Esquizoide	Esquizofrènia
Pícnic	Ciclotímic	Cicloide	Mania/depressió
Atlètic	Viscós	Epileptoide	Epilèpsia

Hi va afegir una quarta categoria: els displàstics, entesos com una barreja anormal dels tres biotips, traduïda en una constitució amb diversos graus de deformitats i amb força tendència a l'esquizofrènia.

Algunes limitacions dels biotips de Kretschmer

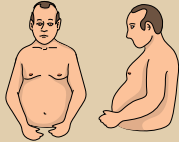
- Presenta tipus extrems –ideals–, però no considera la possibilitat de tipus mixtos (els displàstics no els representen).
- Inherent a l'ús de tipologies, la classificació d'individus obvia les diferències individuals dintre de cada biotip.
- No considera la influència ambiental, com ara la possibilitat de canvis físics (constitucionals) deguts a variacions en la dieta, l'exercici físic, etc., i com poden afectar el temperament, aquests canvis (considereu, per exemple, que és possible desenvolupar força musculatura mitjançant l'entrenament adequat; aquesta transformació, afecta psicològicament l'individu?).
- Error metodològic: no va controlar la variable edat en les seves investigacions. Biaix androcèntric: es va centrar en homes, de manera que va descuidar les dones i va generalitzar els resultats. A més, es critica molt la defensa que va fer de "l'ull clínic" per a establir les conclusions.

En les figures següents us detallem alguns dels trets constitucionals i temperamentals més característics d'aquests biotips. Els identifiqueu?

Biotip pícnic

Físicament...

Constitució

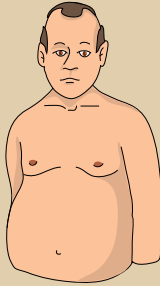

Predomini de l'eix horitzontal: baixos, obesos, tronc ample, tòrax prominent, abundància de teixit adipós, coll curt, cap arrodonit i relativament gran, amb tendència a la calvície, front i cara amples.

Més freqüència de diabetis, malalties de la vesícula biliar, hipertensió arterial, arterioesclerosi.

Model: Sancho Panza.

Psicològicament... (ciclotímics)

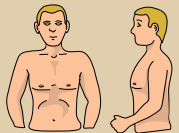
Temperament

Carismàtics, pràctics, productius, amants de la bona vida (i la bona taula...), jovials, extravertits, molt sociables. Experimenten variacions ciclotímiques en el seu estat d'ànim: alternen alegria i tristor.

Biotip atlètic

Físicament...

Constitució

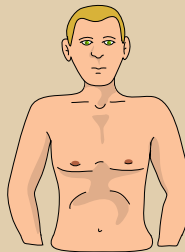

Destaquen els músculs són herculis, amples d'espatlla, braços i cames fortes, mans i peus grans, cara ampla i coll curt.

Més freqüència d'epilèpsia.

Model: boxejadors professionals.

Psicològicament...

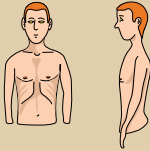
Temperament

Predomini de la força al seu raonament, egòlatres, agressius, herois imaginaris (creuen que han vingut al món a complir una missió...). Capacitat intel·lectual mitjana-baixa, perseverants (*energètics, viscosos*).

Biotip leptosòmic

Físicament...

Constitució

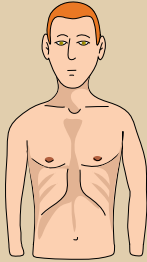

Predomini de l'eix vertical: alts, prims, tòrax reduït i pla, poc teixit adipós, coll i extremitats llargs, cap petit, cara estreta i allargada, front ampli, nas estret i afilat, pell pàl·lida, perfil d'ocell.

Més freqüència de tuberculosi i úlcera gàstrica.

Model: Don Quixot de la Manxa.

Psicològicament... (esquizotímics)

Temperament

Hipersensibles, poc sociables, introvertits, sense empatia, idealistes, somiadors, amb intel·ligència abstracte (bons matemàtics, filòsofs, músics...).

Biotip displàsic

Físicament...

Constitució

Mal configurats: asimetria facial, orelles "de vampir", mans de simi... La displàsia és una detenció del procés de "plastificació" (adquisició i modelatge de la forma física normal). Refereix deformitats i trastorns endocrins hereditaris, com enanisme, gigantisme...

Psicològicament...

Temperament

Mentalitat perversa, gaudeixen amb el patiment dels altres, se senten perseguits, són agressius... Tenen una tendència més gran a l'esquizotímia i l'esquizofrènia que a la psicosi maniacodepressiva. En certa manera, aquest biotip representa la barreja dels trets bàsics, però entesa com una deformitat genèrica que es pot expressar per diferents deformitats físiques.

Biotipologies (II): escola americana

William Sheldon (1898-1977)

Constructe: somatotip

1940: basant-se en la biotipologia de Krestschmer, Sheldon va proposar una tipologia empírica seguint el mètode *fotoscòpic* o *biograma*, que consistia a fer tres fotografies, amb tres plans diferents i amb disset mesures basades en els negatius fotogràfics (mostra de 4.000 estudiants). Els resultats constitucionals van ser correlacionats amb els resultats de qüestionaris de personalitat, per fonamentar la proposta.

Per a Sheldon, l'ésser humà és una barreja, en proporcions variables, de tres components físics (tipologia somàtica) i tres components psicològics (tipologia temperamental) directament relacionats.

1) Classificació de la constitució: tres *somatotips* (constructe que utilitza per denominar les diferents formes generals que defineix), que anomena segons les tres capes cel·lulars (endoderma, mesoderma i ectoderma): endomorfs (greix, component 1), mesomorfs (múscul, component 2) i ectomorfs (linealitat, component 3).

El somatotip depèn de la carrega genètica, considera que no és modificable per factors exògens (exercici físic, dieta, ambient, etc.). A cada component hi assigna valors entre 1 i 7 (per exemple: 1-1-7 representa màxim ectomorf).

2) Classificació del temperament: en relació directa amb els somatotips, en defineix tres tipus: viscerotònics (de l'endoderma en deriven les vísceres), somatotònics (de la mesoderma en deriven músculs i ossos) i cerebròtics (de l'ectoderma en deriva el sistema nerviós).

Finalment, constata que a cada somatotip el caracteritza una predisposició a una malaltia mental determinada, però a causa d'una representació insuficient d'un somatotip, no pel predomini d'un de determinat.

Constitució	Temperament	Malaltia mental
Endomorf	Viscerotonia	Psicosi maniacodepressiva

Psicologia de l'esport

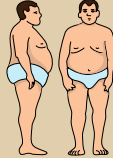
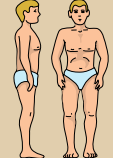
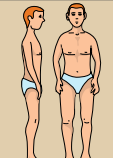
Encara avui hi ha psiquiatres que tenen com a referència les biotipologies de Krestschmer o els somatotips de Sheldon. On trobareu, però, el ressò de la seva influència en l'actualitat és en l'àmbit de la psicologia de l'esport, que ha desenvolupat força estudis en què classifiquen els esportistes segons el seu biotip/somatotip i analitzen les seves característiques físiques (musculatura, força, etc.) amb la finalitat de millorar el rendiment esportiu i trobar l'àmbit més adient per a cada tipus (sense descuidar els trets temperamentals associats a cadascun d'aquests tipus).

Androcentrisme científic

Si us n'adoneu, cap d'aquestes tipologies somàtiques no va considerar el cos femení. És un exemple de la perspectiva androcèntrica de la ciència, que la va dominar gairebé fins al final del segle XX, en incorporar-se progressivament la perspectiva de gènere. La medicina en particular va invisibilitzar la dona durant segles, i la va considerar l'*excepció* de la *norma masculina* –per les seves diferències sexuals–, fins i tot, un ésser *malalt* per definició. La ideologia patriarcal va deixar clar que l'home era la mesura de totes les coses, i la dona, un home incomplet (Aristòtil).

Constitució	Temperament	Malaltia mental
Mesomorf	Somatotonia	Estats paranoïdes
Ectomorf	Cerebrotonia	Esquizofrènia

En la figura següent es poden consultar aquests trets segons la tipologia de Sheldon.

	Endomorfia	Viscerotonia
	Constitució rodona i tova. Predomini visceral: tendència al sobrepès, baix desenvolupament ossi i muscular. Moviments lents.	Tendència a la tranquil·litat, hedonistes i relaxats davant la vida (gust per la comoditat, la bona taula...), sociabilitat, extraversió...
	Mesomorfia	Somatotonia
	Constitució pesada, fort, rectangular. Predomini ossi, muscular i conjuntiu. Molt energètics.	Tendència a l'autoafirmació, activitat energètica, gust pel poder i el risc, valor físic.
	Ectomorfia	Cerebrotonia
	Constitució lineal i fràgil. Predomini del sistema nerviós.	Tendència al retraïment, introversió, gust per la intimitat i solitud, inhibició. Solen ser "intel·lectuals".

1.3. La tradició filosoficoliterària

Aquesta tradició es va interessar pels continguts de la personalitat relacionats amb els aspectes morals de la persona en el sentit més ampli, i així va considerar la influència sociocultural que aquesta persona rep al llarg de la vida. Es va iniciar amb Teofrast però va ser força impulsat des de la literatura.

Què va aportar essencialment a la psicologia de la personalitat? El desenvolupament d'un constructe que forma part de la definició científica de la personalitat però que es diferencia del temperament i la constitució, objectes d'estudi de la tradició més naturalista que anomenem *medicoclínica*.

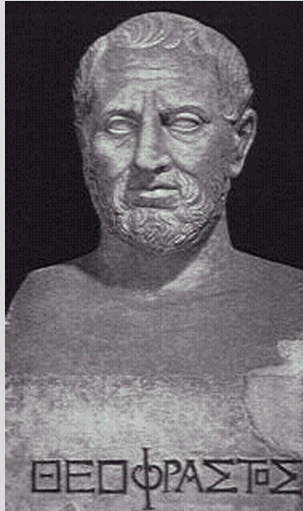
Caràcter és un terme d'origen grec (χαρακτήρ) amb el qual es designava tant l'instrument que deixa una empremta com l'efecte d'aquesta acció, la marca; però el terme va evolucionar fins a entendre's com a distintiu d'una cosa.

Teofrast (372 aC, escola peripatètica)

Va iniciar la tradició filosòficoliterària del caràcter, justament per haver escrit una obra titulada *Els caràcters*, en què, amb un estil mordaç, i com a resultat de l'observació del comportament dels seus coetanis, descriu fins a trenta tipus morals –"indesitjables"– molt vinculats a trets socialment estereotipats.

Ell mateix ho plantejava en el pròleg del llibre: per què són tan variats els costums dels grecs si comparteixen el mateix estil de vida –fent referència a l'espai, la dieta i l'educació?

Per tant, el contingut que Teofrast atribueix al caràcter i que es recollirà al llarg del temps fa referència a trets morals i ètics dels individus.

L'actualitat dels caràcters de Teofrast

Us són familiars els "tipus" de persones següents? L'hipòcrita, l'adulador, el xarlatà, el rústic (absència de modals), el desvergonyit o impúdic, l'aprofitat, el sòrdid, l'avar, l'ignorant, el feixuc, el groller, el supersticiós, el va, l'altiu, el covard, el cobdiciós, l'inoportú o el desconfiat són alguns dels caràcters descrits per Teofrast, i tots prou representats en la literatura amb diferents personatges, alguns dels quals han passat a la història fins ara. Els podeu trobar a les sèries de televisió de més audiència i a diferents escenaris. Si us interessa –i us agrada la comèdia televisiva americana–, consulteu l'article següent: J. Bustamante (2004). Los elementos clásicos en el diseño de los personajes de la comedia televisiva contemporánea. *Revista Virtual Contexto*, 8 (10). Inclou referències a a *Los Simpson*, *Friends*, *Ally McBeal*, *Seinfeld*, *Matrimonio con hijos*, *Frasier*, *Cherers*, entre altres sèries.

Caracteriologia

La caracteriologia va sorgir com una ciència del caràcter i, per tant, es va centrar a descriure'n i classificar-ne els continguts psicològics (malgrat que hi ha qui la defineix com una branca de la psicologia, en realitat és una pseudociència). Segueix la tradició dels antics grecs però és impulsada científicament al segle XIX (especialment per Wundt). Implica un sistema per a estudiar el caràcter mitjançant diferents mètodes aportats, entre d'altres, per la fisiognomia, la morfopsicologia o la frenologia. Destaca especialment la fisiognomia (fisiognomia), que estableix una correlació entre característiques físiques, especialment facials, estables, i trets del caràcter.

Els antics grecs, com Pitàgores o Sòcrates (i es considera que Aristòtil, a qui s'atribueix una obra anomenada *Physiognomica*), ja parlaven d'analitzar els trets corporals i facials dels individus com a part d'un procés de selecció per a fer feines determinades. En l'obra esmentada d'Aristòtil, es feia un paral·lelisme entre trets físics humans i animals en el procés d'assignar un temperament (se sol esmentar l'exemple següent: uns ulls llanguïds i un nas ample recorden els trets d'un bou, de manera que se li assigna, per similitud, un temperament flegmàtic i passiu).

Al llarg de la història s'ha mantingut la fisiognomia. A l'edat mitjana àrabs i jueus la van incorporar com a part de la pràctica mèdica; al Renaixement es pensava que permetia saber el futur; al segle XVI, però, destaca Giambattista Porta, que, malgrat que també està interessat en qüestions de màgia, publica el 1586 *De humana physiognomonia libri III*, en què parla de caracteriologia i fisiognomia, a més de pedagogia. Encara dins la pseudociència, es converteix en un antecedent d'una fisiognomia científica que influirà en una disciplina com l'antropologia criminal liderada per Lombroso. En les imatges següents podeu veure exemples de les seves anàlisis, incloses en l'obra esmentada; com Aristòtil, també va comparar trets facials humans amb els d'animals, i va atribuir-los un determinat segons la similitud:

La relació trets facials / caràcter

Mai no heu fet un procés similar d'assignació de caràcter a partir dels trets facials? A què ens referim quan diem que "fa cara de no haver trencat mai cap plat", "fa cara d'àngel" o fins i tot, de vegades, quan diem que "no m'agrada la seva cara" o "no m'agraden els seus ulls", i manifestem així intuïtivament que trobem a la cara trets que relacionem amb aspectes negatius de la personalitat?

El 1775, Lavater, un teòleg, a partir dels clàssics i l'obra de Porta, va fonamentar la fisonomia, publicant un llibre anomenat *Assaig sobre la Fisonomia per a promoure l'amor vers la Humanitat* (*Physiognomische Fragmente zur Beförderung der Menschenkenntnis und Menschenliebe*), en què s'allunyava de l'esoterisme anterior malgrat ser acusat de manca de racionalisme.

Encara que aparentment va perdre força, la fisonomia es va arribar a constituir formalment; influirà en les concepcions tipològiques de Kretschmer, arribarà al segle XX i manifestarà les seves influències en diversos autors interessats per l'estudi del caràcter –per exemple, H. McCormick, en desenvolupar la caracterologia als anys vint i aplicar-la a diferents àmbits (selecció, educació, parella, etc.).

Com a exemple de tipologia caracterial, destaquem la caracterologia de Heymans i Le Senne (1945): Le Senne, continuant els treballs de Heymans i Wiersma (1921), va escriure l'obra *Tractat de caracterologia*, en què proposava una classificació dels caràcters a partir de les reaccions dels individus a curt o llarg termini, segons l'emotivitat, referida a la intensitat amb què afecten els estímuls o com és d'impressionable l'individu (*E*, emotius - *nE*, no emotius), l'activitat o força interior que impulsa a actuar (*A*, actius - *nA*, inactius) i la reacció o ressonància, referida a la manera com repercuteixen els esdeveniments vitals en la psique de l'individu (*P*, primaris, reacció immediata i de curta durada - *S*, secundaris, reacció més lenta però més duradora). De la combinació dels sis factors va descriure vuit tipus caracterials que trobareu descrits en la taula següent, segons les propietats i alguns dels trets descriptius més genèrics –destaca el contingut moral de cadascun d'aquests tipus.

Caracterologia de Heymans i Le Senne (1945)

Caràcter	Propietats	Trets descriptius
Apassionat	E, A, S	Sensible, equilibrat, eficaç en el terreny pràctic, ambició, independent, etc.
Colèric	E, A, P	De reaccions ràpides, intenses, impulsives, agosarades, fins i tot violentes; cerca emocions constantment, persegueix èxits immediats, i és optimista, superficial i pragmàtic.
Nerviós	E, nA, P	Viu el moment, es deixa portar per les emocions mentre són presents, quan passen és inactiu, per això és poc constant i poc objectiu.
Sentimental	E, nA, S	Conservador, sensible, constant als seus afectes, poc espontani, manté les vivències durant molt de temps, tendeix a la desconfiança i la solitud.
Sanguini	nE, A, P	Baixa emotivitat, escèptic, superficial, intel·lectual, calculador.
Flegmàtic	nE, A, S	Calmat, fred, objectiu, poc parlador, ordenat, meticulós, amb empatia vers l'entorn.
Apàtic	nE, nA, S	Poc expressiu, rígid, conservador, poc intel·lectual, amb tendència a l'aïllament i baixes habilitats socials.
Amorf	nE, nA, P	Indiferenciat, sense sentit pràctic, egoista, sense iniciativa, sol passar desapercbut.

Tradicció literària

En conjunt, es parla d'una literatura caracterològica que desenvolupa una descripció dels personatges basada en trets essencials del caràcter.

Dins la literatura en general aquest tipus de descripció psicològica dels personatges es contemplat amb la figura literària anomenada *etopeia*, que es pot combinar amb una altra figura literària, la *prosopografia*, basada en la descripció de trets físics (constitucionals) força identificatius del personatge.

Sense definir una escola en si mateixa, es considera que la va iniciar Aristòtil, amb la seva *Ètica a Nicòmac*, en què caracteritzava "l'home magnànim". Teofrast ho continua amb la seva descripció de tipus caracterials, i la trobem en totes les obres literàries que fan una exhaustiva descripció de personatges destacant els trets psicològics que atribuïm al caràcter, és a dir, els continguts morals que expressem segons virtuts, costums, creences, qualitats, actituds, aficions, vicis, defectes, etc.

Les aportacions de la tradició literària en especial a la psicologia de la personalitat imposen una visió de la **individualitat**, davant la conceptualització universalista de la tradició medicotipològica. Es construeixen taxonomies de trets amb els quals es limiten a descriure la persona, estàticament, en el sentit d'acceptar que *s'és com és*, però sense tractar d'explicar per què.

Per això, incorporen continguts personals, propis de cada personatge, que relacionen amb l'entorn (els esdeveniments sociohistòrics són relacionats amb els comportaments al llarg del cicle vital), però només ens transmeten com respon el personatge a la situació.

I en molts casos, s'utilitzen les classificacions tipològiques per a descriure la personalitat dels individus (al segle XIX el realisme literari incorporarà els coneixements mèdics i psicològics del moment, com la frenologia o la fisiognomia, i definirà així un tipus de literatura psicològica).

Exemple

Perquè us en feu una idea, es consideren dins d'aquesta tradició les hagiografies medievals, obres teatrals com *La Celestina* o *Hamlet*, obres del Segle d'Or espanyol com *El Quijot* o *El Buscón*, obres del realisme i el naturalisme francès del segle XIX com *Madame Bovary* (Flaubert), les dels grans autors russos com ara Tolstoi (*Anna Karenina*) o Dostoievski (*Crim i càstig*, *Els germans Karamàzov*, etc.), d'anglesos com Dickens (*David Copperfield*). Segur que heu llegit alguna d'aquestes obres i ara enteneu en què consisteix l'etopeia literària!

2. L'estudi científic de la personalitat: definició, elements integradors i desenvolupament històric

Si en l'apartat anterior heu vist com s'ha desenvolupat l'estudi de la personalitat al llarg del temps, ara veurem com s'ha estudiat des de la perspectiva científica i, per tant, la formulació de teories basades en el mètode científic natural. Cal destacar els constructes generals que es considera que defineixen així la personalitat, els seus elements integradors, dels quals també es parla en l'assignatura *Psicologia de les diferències individuals* en tractar la variabilitat de la conducta de la personalitat.

2.1. Teories implícites i teories explícites

Els diferents antecedents de la psicologia de la personalitat, amb les seves diferents aportacions, posa de manifest que entendre el comportament dels individus (dels altres i d'un mateix) ha estat una preocupació per a l'ésser humà des dels orígens mateixos del pensament.

Això significa que no solament les persones expertes han proposat teories més o menys formals per explicar el fenomen observable del comportament humà. També en l'àmbit individual tothom elabora les seves pròpies teories per entendre els altres o un mateix, teories que anomenem **implícites**, no científiques (sense base teòrica, resultat directe de l'observació i el coneixement i experiència propis, substrat del que coneixem com a *saviesa popular*).

Entre molts dels significats que trobem dins aquest tipus de teories, s'ha constatat que es prioritzen continguts de caràcter afectiu i emocional, als quals donem gran importància, sempre amb una visió valorativa que sol dicotomitjar els atributs que descrivim en positius enfront de negatius i que arribem a apropar a interpretacions de caràcter patològic. Utilitzem termes comuns, com *indiscret, altiu, avar, simpàtic, sociable, tímid, carismàtic, fort, submís, encantador, puntual, responsable, optimista, xerraire*, etc., perquè el llenguatge quotidià és ple de termes descriptius del que cadascú entén per personalitat, sense un referent objectiu que tingui un significat unívoc.

Reflexioneu

Què enteneu vosaltres mateixos per *personalitat*? O com enteneu el fet, força habitual, de dir d'algú que no té personalitat? Penseu que els objectes tenen personalitat (cotxes, roba, mobles, etc.)? Què significa? Quins termes utilitzeu? Proveu de preguntar-ho a altres persones, i anireu constatant les diferents teories implícites que tothom, inevitablement, ha construït sobre la personalitat. La mateixa societat aporta definicions de personalitat, en aplicar el terme a diferents àmbits, la majoria dels quals el que fan és recollir estereotips que guien la nostra conducta (creences sense fonament objectiu però que serveixen per a delimitar la conducta, segons actituds, prejudicis, valoracions positives i negatives, etc.).

Són, doncs, inferències que fem a partir d'observar el comportament d'altres persones, però cal considerar que per si mateixes no tenen valor. Per què? De primer, perquè la conducta no necessàriament es correspon amb la personalitat de l'individu, les situacions que observem no són les mateixes o amb la mateixa importància per a inferir atributs estables; després, perquè –i això és important per a entendre la perspectiva científica– la personalitat no es pot observar directament.

En canvi, les teories explícites de la personalitat refereixen les que són conseqüència del coneixement científic i l'aplicació del mètode científic natural corresponent en establir-ne els continguts. Mitjançant aquesta activitat, s'ha pogut donar una definició de la personalitat i basar tota una disciplina psicològica que hi està dedicada: la psicologia de la personalitat.

2.2. Definició científica de *personalitat*

Per començar, convé diferenciar uns conceptes relacionats amb personalitat que des de la perspectiva implícita s'hi solen confondre (aquests conceptes també els trobareu en l'assignatura *Psicologia de les diferències individuals*):

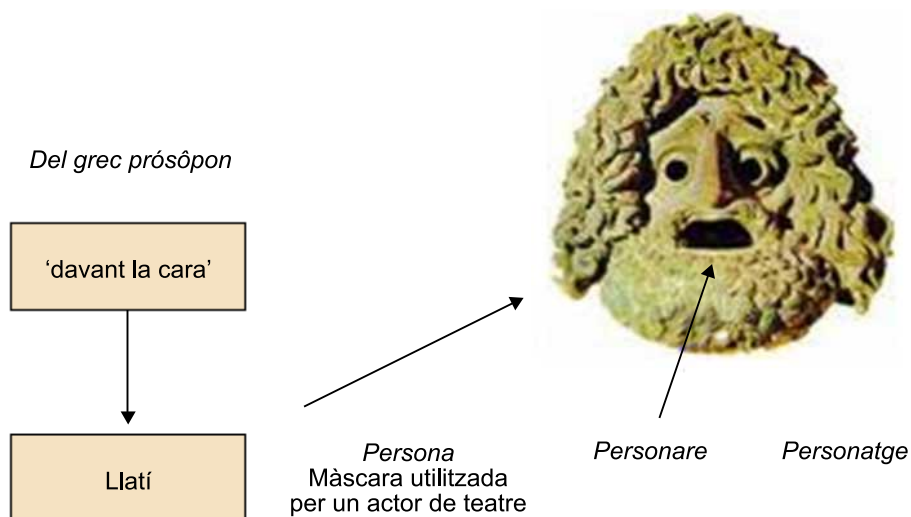
Individu	Exemplar concret d'una espècie qualsevol d'ésser viu, amb cert nivell d'organització interna responsable de la seva unitat (actua de manera integral). És indivisible de la resta i té una identitat pròpia, és a dir, unes característiques o trets estables i propis.
Organisme	Conjunt de funcions psicobiològiques de l'individu (component biològic i, per tant, referit al que la psicologia de la personalitat entén per <i>constitució</i>).
Psiqisme	Conjunt de funcions psicològiques de l'individu (component psicològic, ens remet al constructe <i>personalitat</i>).
Persona	Individu humà concret. El seu ús s'ha estès a diferents accepcions: conjunt d'atributs que la caracteritzen ("és generós, tranquil i empàtic"); aparença d'un mateix que es transmet als altres ("és violent") i així, també, els atributs associats als rols que s'exerceixen en l'espai públic ("és un líder"). Finalment, també s'ha utilitzat per a destacar només els atributs que donen "distinció" a algú ("és una personalitat dins el món de la genètica").

L'individu

Al final del segle XIX l'individu esdevé objecte d'estudi dels treballs sobre la personalitat, i es vincula així als constructes propis d'aquesta personalitat (constitució, temperament, caràcter). Per això l'estudi de l'individu es va confondre amb l'estudi de la personalitat.

Persona

La seva etimologia s'ha discutit molt. S'atribueix per una banda al persa *phersu* ('dimoni', el *daimon* que posseeix la persona en moments determinants, el jo ocult, conceptes reflexionats pels presocràtics), a l'etrusc *persum* ('cap' o 'cara'), i per altra banda, més comú, al grec *prósôpon*, 'màscara', utilitzada pels actors al teatre grec en presentar-se, i que servia per a projectar la veu dels actors, de manera que intensificava les característiques dels personatges interpretats –i alhora disfressava la individualitat, metàfora del que els éssers humans fan a la vida, l'autèntic escenari: interpretar un personatge públic, el rol que exercim en societat. *Prósôpon* derivarà en el llatí *personalitas*, que, des de la perspectiva filosòfica, referirà el més íntim de la persona.

El concepte *persona* reuneix molts continguts abordables des de diferents disciplines, però des de la **psicologia de la personalitat** ens interessa la realitat **psicològica** de l'individu humà (*psiquisme*) perquè s'accepta que les persones tenen personalitat (un funcionament psíquic propi i característic), però no s'estudien les persones sinó la seva individualitat psicològica, entesa com una totalitat.

En referir-nos a les teories implícites, comentàvem que utilitzem termes descriptors del llenguatge quotidià que resulten abstractes. La ciència requereix conceptualitzar el terme genèric, **personalitat**, i el primer pas és entendre'l com un constructe científic, que cal definir objectivament, i que dóna resposta a la pregunta sobre la manera com és una persona. Es refereix a la seva *manera de ser*, explica per què es comporta d'una manera determinada, i descriu els atributs, o trets, que formen part del seu psiquisme i actuen sobre un àmbit de la conducta.

Personalitat es refereix a alguna cosa que no té una existència real, però com a constructe científic descriu la conducta observable mitjançant la qual arribem a tots els processos i mecanismes psicològics que sustenten la individualitat i no són directament observables.

Malgrat que es convé en el fet que és un constructe científic, cal tenir en compte que no hi ha una definició única, acceptada per tots els experts d'aquest àmbit. Trobareu definicions molt variables, que s'entenen dins el marc teòric particular de cada autor o autora; hi ha qui destaca les disposicions bàsiques de la conducta, qui destaca els processos dinàmics que la regulen, qui insisteix en les característiques adaptatives (hàbits, actituds, etc.), en els continguts de la biografia individual (experiència), o qui se centra en l'autoconcepte.

L'existència de diversitat de definicions científiques permet, però, l'estudi científic de la personalitat? Sí, en tant que coincideixen en uns aspectes essencials que donen significat al constructe hipotètic, ja que s'accepta que *personalitat*:

a) Atribueix a l'individu un caràcter únic, propi, definit per la particular organització dels elements que, en cada cas, s'entén que defineixen l'estructura de la personalitat i que ens permeten diferenciar-lo d'altres individus (la variabilitat entre individus és un aspecte essencial perquè comparant individus és com es pot conèixer un individu concret: singularitat i variabilitat interindividual són, doncs, bàsics).

La importància de la singularitat i les diferències individuals la recull la següent frase de Mariano Yela (1921-1994), un dels psicòlegs que va contribuir al desenvolupament històric de la psicologia a l'Estat espanyol:

"No és que els homes tinguin personalitat perquè són diferents, sinó que són diferents perquè tenen personalitat."

Mariano Yela

b) No es limita a descriure el comportament observable directament (base de les teories implícites), sinó que recull els mecanismes i processos psicològics (el psiquisme) no observables i que són considerats els autèntics responsables de la conducta constatada, ja que defineixen l'estructura interna de la personalitat.

c) Es refereix a atributs que són relativament constants i estables al llarg del temps i les situacions, que hi ha una coherència en el comportament de l'individu perquè l'estructura de la personalitat (mecanismes i processos) determina una tendència determinada del comportament individual. La identificació de la naturalesa d'aquests elements interns, de les seves propietats, determinarà el contingut particular de cada model teòric.

Sovint trobareu la següent definició de **Walter Mischel** com a síntesi del que comparteixen les diferents teories de la personalitat:

"La personalitat se sol referir als patrons distintius de conducta (incloent-hi pensaments i emocions) que caracteritzen l'adaptació de cada individu davant les situacions que se li presenten a la vida."

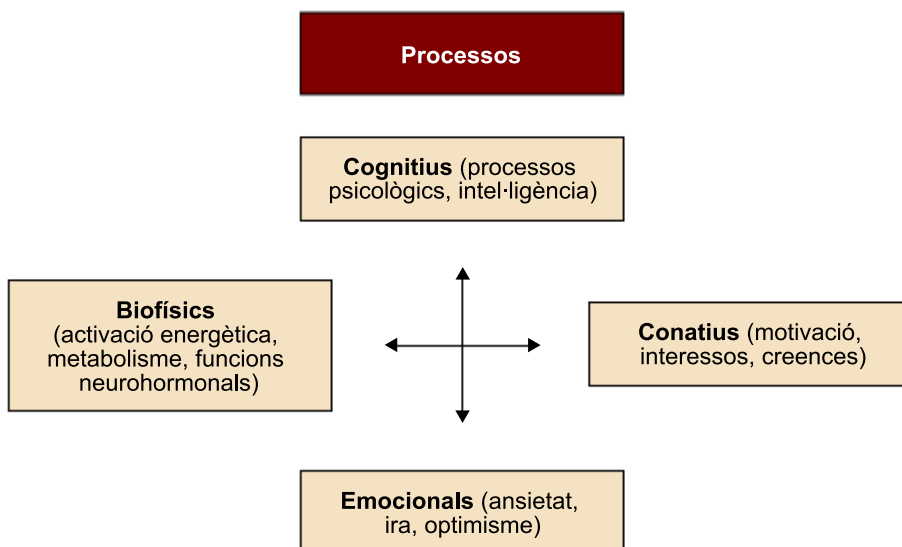
Walter Mischel

2.3. Objectius de la psicologia de la personalitat

Com a constructe, la personalitat té dos objectius principals que defineixen dues funcions:

- a) Descriptiva, establint sistemes taxonòmics dels components bàsics de la personalitat (descripció de l'estructura mitjançant la identificació dels atributs principals o *trets*). Implica estudiar les diferències individuals (similituds i diferències entre individus respecte als atributs identificats que els donen coherència interna).
- b) Explicativa, considerant els *mecanismes* i *processos* universals pels quals es manifesta la personalitat (en la conducta), entesa com a una organització complexa i integrada, que determina en si mateixa la individualitat de la persona.

Aquests dos objectius exigeixen referir-se a tots els àmbits possibles de la conducta, que podem estructurar segons quatre tipus de processos (vegeu el quadre següent), cadascun dels quals actua específicament sobre la conducta però que en conjunt configuren l'estructura de personalitat pròpia de cada individu, allò que li dóna la unicitat.

Processos interns responsables de l'estructura de la personalitat

2.4. Elements integradors

Els quatre processos abans esmentats s'articulen en quatre constructes que la psicologia de les diferències individuals defineix com a descriptors de l'estil de la conducta –unitat d'anàlisi bàsica– i que la psicologia de la personalitat entén com a elements integradors de l'estructura de la personalitat: constitució, temperament, caràcter i intel·lecte.

2.4.1. Constitució, temperament, caràcter i intel·ligència

Recordeu el que heu treballat amb els antecedents de la psicologia de la personalitat: constitució i temperament van ser els constructes desenvolupats per la tradició medicoclínica, amb les tipologies clàssiques; caràcter va ser aprofundit des de la tradició filosòficoliterària. Ara trobareu la definició científica que correspon a cadascun d'aquests constructes.

Constructe	Contingut
Constitució Processos biofísics	Estructura biofisiològica de l'individu, sustentada en el funcionament de tots els seus sistemes orgànics. És responsable de la salut i la malaltia, física i mental.
Temperament Processos emocionals	Disposicions emocionals de l'individu, amb un component genètic important i, per tant, força estables, que es manifesten des dels primers moments de la vida. Presents en els animals superiors. Aquest constructe sol dur a confusions freqüents: una, considerar-lo sinònim de caràcter; l'altre, considerar-lo sinònim de personalitat.
Caràcter Processos conatius	Característiques referides al conjunt de valors, actituds, creences, necessitats, etc., de l'individu. S'aprenen al llarg del procés de socialització i evolucionen amb el cicle vital. El seu nucli és l'autoconcepte, el model intern de persona que cadascú manté de si mateix (segons els autoesquemes cognitius). El que s'ha qüestionat més d'aquest constructe és que faci referència a una dimensió moral que, per a molts especialistes, no té justificació en una teoria de la personalitat.
Intel·ligència Processos cognitius	Describeix el component cognitiu de la conducta, organitzat i estructurat internament, relacionat amb el rendiment i amb un component genètic. Està sotmès al desenvolupament i la maduració.

Personalitat, entesa com el conjunt de formes pròpies d'adaptar-se a l'entorn, recull en la seva estructura interna els constructes de constitució, temperament i caràcter. La intel·ligència és personalitat? Malgrat que s'hi ha debatut força, es convé a entendre que és un altre constructe, relacionat *grosso modo* amb la capacitat per a resoldre problemes, que interactua amb la personalitat i determinen, entre totes dues, la capacitat d'adaptació dels individus, el seu ajust al medi.

2.4.2. Trets i mecanismes psicològics

El terme *tret* fa referència a característiques descriptives de la personalitat, que es consideren com a elements constitutius de l'estructura de la personalitat, però també és la unitat d'anàlisi comuna d'un dels models teòrics de la disciplina, el model de trets, proposat els anys trenta per Gordon Allport.

Com a constructe mediacional, el comparteixen la psicologia de la personalitat i la psicologia de les diferències individuals, entre d'altres. Respon a la tendència dels individus de comportar-se amb estabilitat i consistència, propietats que, com hem comentat abans, es consideren essencials per a definir la personalitat, i refereix actituds, motius, creences, objectius, desitjos, emocions, etc. de constitució, de caràcter, de temperament, però, hi insistim, sempre entesos com a disposicions internes de l'individu: els trets tenen una organització interna, estableixen una estructura organitzada.

Què regula els trets? S'accepta que mecanismes psicològics, processos relacionats amb la manera com tractem la informació (codificació, magatzem, recuperació, processament en general). Aquests mecanismes influeixen en l'individu i fan que prengui decisions contínuament i, per tant, contribueixen a fer que tingui una conducta en lloc d'una altra. Trets i mecanismes, doncs, són factors determinants en l'adaptació de l'individu a l'entorn –tant intern (psicològic, propi de l'individu), com extern (social).

Reflexioneu

La psicologia de la personalitat considera que trets i mecanismes són dins l'individu, constitueixen factors interns que serveixen per a descriure la conducta, però també per a explicar-la (són determinants de la conducta). En definitiva, el constructe tret contribueix a les dues fases de la psicologia de la personalitat: **a)** descriure i classificar els individus (contribució de la psicologia de les diferències individuals) i **b)** explicar i predir la conducta, mitjançant el coneixement dels mecanismes i processos implicats.

3. Desenvolupament històric de la psicologia de la personalitat. Relació amb altres disciplines

Se sol articular el desenvolupament de la disciplina segons unes etapes o períodes que s'inicien a la dècada dels anys trenta, al segle XX, amb autors com Allport o Murray. Us el sistematitzem en tres aquests grans períodes d'inici, crisi i revitalització: 1930-1950, 1950-1970, 1970-1980.

3.1. El període entre 1930 i 1960

No es poden descuidar les aportacions fetes, des de finals del segle XIX i paral·lelament a la constitució de la psicologia com una branca de la ciència, per diferents disciplines. És inevitable mencionar l'estudi de les diferències individuals com a íntimament lligat a l'estudi de la personalitat (perspectiva correlacional), amb les aportacions metodològiques corresponents, i el desenvolupament dels tests psicològics, inicialment d'intel·ligència (autors de referència: Galton, Cattell, Spearman, Pearson, Terman, etc.), juntament amb l'estadística aplicada a dades biològiques i socials. També, però, tota la tradició tipològica del segle XIX, la caracterial i la constitucional, i també la psicoanàlisi.

Com heu vist al llarg del tema, l'estudi científic de la personalitat es consolida amb la definició de la disciplina pròpiament, la psicologia de la personalitat. Així, doncs, històricament s'inicia, dins la psicologia, al segle XX, a la dècada dels trenta, amb autors considerats pioners com Allport o Murray.

En conjunt, domina una aproximació correlacional, basada en l'ús de mesures i qüestionaris, l'interès per les diferències individuals, el domini de la perspectiva del tret com a unitat bàsica de la personalitat i l'aplicació de l'anàlisi factorial per a estudiar l'estructura de la personalitat. Paral·lelament es va aprofundir en l'estudi dels patrons de resposta davant els qüestionaris i autoinformes aplicats, i es va considerar els biaixos de resposta al marge dels continguts de les preguntes.

Durant aquest període, doncs, es convé que, malgrat que la personalitat es pot estudiar des de perspectives diferents, fa referència a una totalitat organitzada, força determinada per variables internes a l'individu (variables organísmiques) que donen consistència i estabilitat a la conducta. També, però, s'obre una progressiva i important visió ambientalista, que destaca que bona part dels continguts de la personalitat són apresos com a resposta a les influències socioculturals (aquí s'inicia el debat biologia-ambient, amb autors com H. J. Eysenck que, des d'una perspectiva diferencialista, s'apropen a una interpreta-

ció biològica de la personalitat), i és gesta la psicologia cognitiva que, amb el temps, permetrà investigar certes qüestions de la personalitat d'aproximació metodològica difícil, com el *self* o la motivació.

Gordon Allport (1897-1967)

Se sol esmentar com a inici formal l'any de publicació d'una obra de Gordon Allport, *Personality: A Psychological Interpretation*, ja que es refereix al concepte, la història i l'epistemologia de la nostra disciplina.

A més, Allport va introduir el model de trets –que va adaptar com a "disposicions" pròpies de cada individu–, i va proposar una definició de personalitat que, autors posteriors, han anat adaptant als nous coneixements però mantenint-ne l'essència:

"Organització dinàmica d'idees, actituds i hàbits, establerta sobre ciments psicofísics, biològicament heretats i sobre les pautes culturals socialment transmeses, que comprèn les adaptacions de les necessitats de l'individu a les exigències i potencialitats del seu medi social."

Gordon Allport

Reflexioneu sobre la definició d'Allport

Parla d'una organització (estructura) dinàmica (articulada segons processos que responen al desenvolupament individual i la motivació), inclou el que entenem per constitució, que podem estendre al temperament en tant que comparteixen una disposició biològica, i fa referència a factors externs, de naturalesa sociocultural, que es recollirien als trets del caràcter. La funcionalitat primària que atribueix a la personalitat és l'adaptació de l'individu. Respon al que heu llegit com a aspectes integrats en la definició científica de personalitat?

Anys cinquanta: van definir la fase d'expansió de la disciplina; coincidint amb un moment en què es desenvolupen programes d'investigació bàsica i aplicada a les universitats, de manera que augmenta l'especialització en psicologia (són les conseqüències de la Segona Guerra Mundial: l'interès per a estudiar aspectes vinculats a la personalitat, com mostra tot el treball de Theodor Adorno i col·laboradors sobre la personalitat autoritària), i es comença a incorporar als programes de psicologia de diferents universitats com a assignatura.

Al llarg del temps, la psicologia de la personalitat manté força relació amb altres disciplines, fins a arribar, de vegades, a confondre's els seus continguts amb les aportacions, especialment, de la psicologia clínica i de la psicologia social:

- Psicologia clínica, en especial per l'interès per l'avaluació clínica i el desenvolupament de qüestionaris i inventaris de personalitat dissenyats per a mesurar trets desadaptatius en població normal. Així es desenvolupen els

tests psicomètrics més coneguts i d'aplicació actual, com el 16 PF de Cattell o l'EPQ d'Eysenck.

- Psicologia social, ja que s'impulsa l'estudi de les motivacions, es proposen les teories de la dissonància cognitiva i de l'atribució, la motivació de guany, l'aprenentatge social, el locus de control, etc. Tot es va integrant dins la personalitat, allunyant-la progressivament de la perspectiva diferencialista que la caracteritzava i la va impulsar.

També, però, és el període d'investigació dels diferents atributs que contribueixen al constructe general. Es proposen alguns dels models teòrics més importants del segle XX, coneguts en conjunt com a *factorialistes* per la seva metodologia, com el model dels 16 factors de personalitat d'R. B. Cattell o el model biològic factorial d'Eysenck.

3.2. El període entre 1960-1970

Anys seixanta: la psicologia de la personalitat desenvoluparà, particularment, els constructes d'ansietat, motivació de guany, personalitat autoritària, estils cognitius com la independència de camp, etc. La investigació, però, incentivada a les universitats, aportarà resultats experimentals diversos i contradictoris, cosa que provocarà una gran crisi de la disciplina al final dels anys seixanta.

El concepte de tret és força qüestionat. Molts experts denominen l'inici d'aquest període com a *situacionista*, amb un màxim ideològic durant la dècada dels setanta, ja que s'obren perspectives científiques basades en el paradigma conductista, representades per B. F. Skinner, que neguen l'existència de la personalitat.

Anys setanta: la psicologia de la personalitat s'enfronta amb un seguit de reflexions crítiques que en qüestionaran les bases conceptuals. El pitjor moment coincideix amb el debat "persona × situació", en què es rebutgen els conceptes d'estabilitat i consistència de la conducta, que s'entén com a directament relacionada amb els factors situacionals específics (s'arriba a demostrar la inconsistència dels trets i l'especificitat de la conducta). El responsable, W. Mischel, arriba a establir els coneguts coeficients de personalitat, que demostren el baix pes d'aquesta personalitat per a explicar la conducta. Altres autors, com Epstein, defensaran l'estabilitat de la conducta invalidant les crítiques situacionistes des d'una perspectiva metodològica.

La crisi és òbvia, ja que invalidant aspectes bàsics del model de trets sembla que la resolució del debat passa per entendre que la conducta és apresada i és funció directa de les variables presents en la situació, posició que defensa el paradigma situacionista. Es minimitza l'estudi de les diferències individuals, i s'augmenta l'experimentació.

Vegeu també

Els conceptes d'inconsistència dels trets i especificitat de la conducta es desenvolupen en el mòdul 2 d'aquesta guia.

3.3. De 1980 fins ara

Anys vuitanta: comporta un canvi progressiu. El debat "persona × situació", que, aparentment, invalidava greument la disciplina, va finalitzar obrint camí a una via nova: la perspectiva interaccionista (Endler i Magnuson, 1970), que s'estén a altres àrees psicològiques.

La conducta és funció de la persona, la situació i la interacció entre totes dues.

Aquesta reconceptualització –que evolucionarà a la teoria cognitiva social (determinisme recíproc) de Bandura– permet un nou desenvolupament de la psicologia de la personalitat, beneficiat pels aspectes següents:

- 1) Recuperació de la perspectiva diferencialista.
- 2) Revitalització del model de trets mitjançant els models estructurals (difusió del model de cinc factors de McCrae i Costa).
- 3) Aportacions d'altres disciplines:
 - Psicologia social –processos d'autoregulació i control de creences, anàlisi sociocognitiva.
 - Psicologia cognitiva i neurociència –processos emocionals i inconscients.
 - Psicologia evolucionista –delimitació dels dominis de la conducta i descripció de mecanismes específics dissenyats evolutivament per a resoldre problemes adaptatius.
 - Psicologia evolutiva –estudis longitudinals vinculats al cicle vital.
- 4) Ampliació dels temes d'estudi propis, amb la incorporació de la qualitat de les relacions personals, el gènere, la solitud, l'optimisme, etc.

Tanquem aquesta revisió de l'evolució històrica de la psicologia de la personalitat com a disciplina científica amb una cita de Lawrence Pervin, professor de psicologia de la Universitat de Rutgers, en què trobem una de les darreres definicions de personalitat més ben acollides per la comunitat d'experts en l'actualitat:

"La personalitat és l'organització complexa de cognicions, emocions i conductes que dóna orientacions i pautes (coherència) a la vida d'una persona. Com el cos, la personalitat està integrada tant per estructures com per processos i reflexa tant la naturalesa (gens) com l'aprenentatge (experiència). A més, la personalitat engloba els efectes del passat, incloent-hi els records del passat, i també les construccions del present i del futur."

Lawrence Pervin (1998)

Compareu aquesta definició amb la d'Allport, al començament dels anys seixanta. Cognicions, emocions, conductes, coherència, estructures, processos: identifiqueu aquests constructes segons els plantejats en definir científicament la personalitat? Afegiu-hi la perspectiva actual d'anàlisi: la interacció entre naturalesa –gens– i ambient –experiència– per a explicar la personalitat, matisada per la consideració d'una perspectiva evolutiva pròpia de l'individu, en què el passat és, com a mínim, tant important com el present, i tots dos contribueixen a descriure una tendència de futur.

